

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

²Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

*E-mail: atash_berik@mail.ru

АСАН ҚАЙҒЫНЫҢ ЖЕРҰЙЫҚ ИДЕЯСЫНЫҢ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ МӘНІ ЖӘНЕ МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫ

Адамзат дамуының эволюциясындағы әрбір кезең тарихи үдерістердің үздіксіздігі, сан алуан өзгерістердің динамикалылығы, прогресс пен регрестің бірлігі бойынша жүріп отырады және бүгінгі жаһандану заманында әрбір халықтар мен ұлттар, мемлекеттер мен аймақтар одан тыс қала алмақ емес. XX ғасырдағы Ұлы Дала Еліне қатысты осындай тарихи игілікті серпілістердің бірі Қазақ халқының тәуелсіздікке қол жеткізуі.

Ұлттық идея қай кезеңде болмасын өзінің идеалын құрып алады. Ол бейне бір романтика, қиялшылдық, арман қуушылық, фантастика емес, мемлекеттің дамуындағы стратегиялардың бірі болып саналады.

Олай болса, бұл ел басқару ісіндегі философиялық мәселе болып табылады. Оның оңтайлы және жағымды тұстары: халықтың болашаққа деген сенімі артады да, белсенділік пен жарқын көңіл күй орнайды, мемлекет өзінің беттеп бара жатқан бағдарын анықтайды да, соған сай батыл қадамдар жасайды т.б. Бірақ бұл жуық маңдағы тактика емес. Мысалы, Кеңес үкіметіндегі бес жылдықтар немесе Қазақстан-2030 бағдарламасы т.б. емес, алыс болашаққа негізделген нақты мұраттар болуы тиіс. Осыған байланысты мұндай мұраттар түркі-қазақ халқының тарихындағы саясаттың, тұтас руханияттың өн бойына сіңірілген деп айта аламыз. Олай болса, біз, осы тұста, осы мұраттар мен болашаққа үміт жобаларының тарихына шолу жасай отырып, оны бүгінгі күнмен сабақтастыра зерделеуді негізге аламыз.

Тарихи таным көрсеткендей, мұндай мұраттар бірнеше рет құрылып, бірнеше рет ұмыт болған да шығар. Дегенмен, біз тарихи деректер арқылы жеткен және бүгінгі күнмен үндесетін мұраттарды, салыстыра қатар қойып зерделейміз.

Руникалық жазбалардағы үзінді мәліметтер бойынша көне түркілер мифологиясы – мазмұны жағынан архаикалық болып келеді, атап айтқанда көне түркі мифологиясы тотемді генеологиялық және космогониялық болуымен ерекше екендігі де белгілі. Түркі мифологиясындағы көне түркі мемлекеттігінің пайда болуы туралы миф салыстырмалы түрде элитарлы және бұқаралық биліктің тылсым көрінісі, мифологиялық тұрғыдан жаңа қабатты бейнелейтін мазмұнды оқиғалар легін құрайды.

Ол бір қырынан ел билеушілері туралы айтылса, екінші бір қырынан халқының хал-жағдайы мен өрлеу эволюциясын тұтас сипаттайды.

ҚР Президенті, Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Ұлттық бірегейлік туралы» сөз қозғағанда «халықтың рухының жерұйығы» туралы ой тастайды. Жалпы «Жерұйық» ұғымының концептілік этимологиясын, мифологиялық тұғырнамасын анықтау маңызды мәселе. «Жерұйық» дегенде біріншіден, құтты мекен ойға оралады, ол қазақ халқының тарихында Асан қайғының философиясымен тығыз байланысты. Себебі, Асан қайғы желмаясына мініп халқына Жерұйық іздейді. Сонда «жерұйық» дегеніміз қандай жер және бүгінгі заманда қазақ халқы өз жерұйығын тапты ма деген сауалдарға жауап іздеу кезек күттірмес мәселе [1].

Орхон-Енисей руникалық жазбаларын негізге ала отырып және оларды археологиялық, этнографиялық, мифологиялық деректермен толықтыра отырып, көне түркілердің дүниетанымын түсінігін және олардың космогониялық танымын анықтауға негіз бар. ҚР Президенті, Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты кітабында: «Бұдан 1,5 мың жыл бұрынғы ғұн нәсілдері – түркілер – Ашина руының түркілері – Ордос алабынан ауған жүнді тайпаларының ежелгі ақсүйек әулетінен тараған ұрпақтар. Осынау жаңа рухани толқынның тоғысында тұңғыш Түркі қағанаты – «Мәңгілік Ел» бой көтереді. Бұл үшінші империя жергілікті сақ тайпаларын бұдан арғы мыңжылдықта ғұндардың арынды асау рухының ықпалымен таратып жіберіп, Байкалдан Каспийге дейінгі байтақ өлкені жайлап келген Түркі тайпаларымен біріктіріп, барлығын өз қанатының астына жинаған» [2, 44 б.], – деп атап көрсетуі Қазақ даласының ұлы түркі елінің қара шаңырағы екендігін айқындай түседі. «Жерұйық» концепциясының негізін түркілер заманынан іздеу осынысымен маңызды.

Көне түркі түсінігінен қалған мифтік абыз-ақынның образы Асан қайғы турасында ой қозғауға алып келеді. Атап айтқанда, «Асан – «аспан адамы», қайғы – «ақын, жырау, сазгер» деген туынды мағынаға ие екендігін, Асан қайғы – «аспан жыршысы» екендігін ғана айта аламыз», – деген С. Қондыбайдың зерттеушілік пікірі, Асан қайғының «киелі жерді іздеген Асан» және көктүркілік «халқын киелі жерден, атамекеннен шығарған Асянь-шадты» бір трафаретке енгізілген образ деп көрсетеді [3, 44 б.].

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейінгі ұлттық руханиятымызға деген бетбұрыстың маңызды буындарының бірі – оны философиялық

тұрғыдан зерделеумен келіп ұштасып жатыр. Сондықтан да, қазіргі таңдағы төл рухани мәдениетіміздің тарихи-философиялық астарларын ашып беріп, оның бүгінгі күнгі маңызына тоқталу үрдісі қарқынды түрде белең алып келеді. Осы орайда, ғасырларда өмір сүрген қазақ даналығындағы айтулы тұлғалардың бірі – ХҮ ғасырда өмір сүрген Асан Қайғы бабамыздың ойтолғамдарын саралау, оның Жерұйық идеясының мәнін ашу және қазіргі заман үшін маңызын ашып беру, бір қырынан еліміздің саяси-әлеуметтік ұстанымдарын одан әрі нығайтуға септігін тигізетін болса, екінші бір қырынан, идеологиялық тұғыр, үшінші бір қырынан алғанда, қазақ философиясындағы тұлғалардың тереңірек зерттеуге алып келетін бетталыс болып табылады.

Көпқырлы және көпжақты Асан ата философиясын талдау үшін, біз, алдымен оны, концептуалдық үлгіде, тарихи шындық аясында; мифтік және реалдық бейнеге жіктеп аламыз. Екінші бір эмоционалдық жазықтықта бұның дүниетанымын; пессимистік, бейтарап, оптимистік деңгейлерде ажырата аламыз. Ал үшінші бір философиялық сала деңгейінде нақтыласак, саяси-әлеуметтік онтологиясын, әлеуметтік философиясын, футурологиясын, қазақы этикасын, сезімдік-парасатты логикасын т.б. жіктеп көрсетуімізге болады.

Мифтік бейне ол туралы аңыздар төңірегіне топтастырылатындығы сөзсіз. Мәселен, бабамыздың «Жерұйықты іздеу» хақындағы әфсанасының өзі ғана саяси-әлеуметтік онтология ғана емес, жалпы этикалық-эстетикалық-онтологиялық-космологиялық-«даналық» танымының түбірлестігін (синкреттілігін) айғақтап береді.

Еуропадағы Мордың (More) Томас (1478-1535) «Утопия аралы», Кампанелланың (Campanella) Томмазо (1568-1639) «Күн қаласы» еңбектеріндегі осындай утопиялық сарын қайта өрлеу кезеңіндегі Асан қайғы идеясымен сарындас философия. Бірақ олардың өмір сүрген кезеңдеріне назар аударсақ, Асан қайғы бабамыздың (1361-1470) бұрынырақ ғұмыр кешкендігін аңдай аламыз, кейде «осы көзқарастар арасында сабақтастық жоқ па екен» деген пікір де туындап отырады.

Ол аңыздан гөрі шындыққа жақындау келетін тарихи уақыт пен кеңістік аясындағы көркемдік танымның айқын көрінісі. Бірақ біз үшін басты мәселе, «Асан қайғы не үшін ел кезіп жүр, оның ұлт мүддесін толғаған пікірлері өзінің мұраттарында қалай көрініс та-

бады» деген сауалдың мағынасын ашып көрсету қажеттілігінен туындайды.

1. Асан қайғының қазақ даласын шарлауы, оның аңыздарындағы қазіргі еліміздегі жер-су аттарының кездесуімен қатар, байырғы ұлттық сахараны кезуіне қарап, оны «мемлекетіміздің сол кездегі территориясын» белгілеуші деп атай аламыз. Әрине, ол өзге халықтың мекендеріне барып, баға беріп жүруі мүмкін емес екендігі түсінікті жайт. Сондықтан, ол өзінің даласын еркін шарлай отырып, «болашақ ұрпақтарына қазақ даласының шекарасын белгіліп кеткен» деп тұжырымдаймыз. Осыған орай, оның ойтолғамдарын Ғ. Есімнің ұлттық идея ретінде бағалауының [4, 50-52 бб.] да шындыққа саятындығына көз жеткіземіз. Демек, Асан қайғының бұл идеясы, бүгінгі таңдағы шекарамыздың нақтылануы мен қайтадан бекітілуі үдерісімен келіп, үндесіп, Мәңгілік Ел идеясындағы тұғырлы қағиданы тинақтайды.

Бұның өмір сүрген уақыты қазақ хандығы құрылар кезеңмен тұспа-тұс келеді. Кез келген мемлекет қалыптасу сәтінде әуелі өзінің территориясын, меншікті аймағын айқындап алуы қажет. Себебі, оның шекарасы, сол ұлттың, мемлекеттің маңызды атрибуттарының бірі. Осы орайда, Асан қайғының қазақ даласын шарлауы, әрбір атауы мен белгісі белгілі болған жер-суды аралауы сол кездегі қазақ халқының аумағын белгілеп кеткендей болады. Өйткені, ол шұрайлы жер іздегеннің өзінде де басқа мемлекеттің, немесе өзге тайпа, қауымдастықтың жеріне кірмейді, өз елін ғана шарлайды.

2. Осыдан сайын даланы еркін кезіп өскен, ғұмырын өткізген халқына аймақты белгілеп бере отырып, болашақ ұрпақтарына «оны мәңгілікке сақтай біліңдер» деген ұлтжандылық-тәлімгерлік өсиет тастағаны туындайтындығы өзінен-өзі түсінікті. Бұл Мәңгілік Ел идеясындағы отаншылдық сезімді өркендетудің тарихи-танымдық алғышартын құрайды.

3. Оның қазақ сахарасына берген бағасының көпшілігі оңды, жағымды (мұнда, бүкіл дала халқының тек сол жерге ғана шоғырланып кетпеуі саясаты да бар сияқты). Осыдан оның туған даласына деген сүйіспеншілігі, шексіздігі мен кеңдігіне деген сезімі анық байқалады. Бұл – әрбір қазақ халқының өкіліне «менің далам» деген ішкі психологиялық терең түйткіл орнататын бейсаналық түрде берілетін трансформациялық үлгілер мен канондардың қорытындысы іспетті.

4. Шындығында, оның жерұйықты табуы мен таба алмауы аса маңызды емес, «Өз елімнің әрбір аймағы, әрбір топырағы «Жерұйық» де-

ген тезистің тұспалды ойларын аңдай аламыз. Бұл ойымыз бір қарағанда жалған сезімге берілгендік тәрізді болып көрінеді, бірақ оның парасаттылық қырына тереңірек үңілсек, осы идеяның ақиқаттылығына оңай көз жеткізуге болады. Мәселен, нәтижесінде, «Жерұйық» табылған жоқ, басты модус – «іздеу», «табу» тіптен негізгі мақсаттан айрылып, екінші жоспарға шығарылады. Бұл қазіргі қазақ даласы – Жерұйық идеологиясымен келіп үндеседі.

«Қазақ елінің мәңгілігі» деген түсінік – мұраттар негізінде құрылған пафостық түрде перспективтіліктің шынайы болашақ қуаттылық деңгейін ашады. Яғни, мұнда шабыт пен жігердің, белсенділік пен ұмтылыстың стратегиясы жатыр. Бұл параллелизмнен: «Жерұйықты» (өз Отанын) қастерлеу – Қазақ елінің мәңгілігінің сақталуының кепілі» деген тұжырымдама алынады.

XXI ғасырда қазақ халқының Жерұйығы – Тәуелсіз Қазақстан. «Тәуелсіз Қазақстан – Жерұйық Қазақстан» концепциясының бірлігі дұрыс екендігіне де толыққанды көз жеткіздік. Өйткені аталмыш концепция түркі әлем бірлігі мен бүгінгі қоғамдық тұтастықты көрсетеді. «Жерұйық» концепциясының тарихи, мифологиялық, философиялық мазмұны ұлттық рухымыздың түп-тамырынан сыр шертетіндігі, дүниетанымдық ерекшелігі – көне түркі мифологиялық бастауларынан қайнар алатындығы бүгінгі ізденісімізде толыққанды негізделді.

Жаһандану заманында Қазақстан азаматы өзін ғылымға, саясатқа, мемлекеттік өмірге жеке қатыстығын сезіндіруге мүмкіндік беретін тәуелсіздікпен орныққан, ұлттар мен ұлыстардың қасиетті, құтты мекеніне айналған «Қазақстан – Жерұйық» ұлттық идеясының концептуалды мазмұнын түйіндейтін болсақ, «Жерұйық» концепциясының тұғырнамасы түркі дүниетанымында көрініс тапқан. Негізгі мағынасы тәуелсіздік құндылығын ұлықтанған, ұлттар мен ұлыстар үшін құтты мекен саналатын қоныс деген қортынды жасай аламыз.

5. «Қой үстіне бозторғай жұмыртқалаған заманды» (протокоммунизм деп айтса да болады) ол өзінің философиялық діңгегі ғана емес, идеалы ретінде тандап алды. Коммунистер ол заманды уақыт бойынша іздеді, яғни, болашақта болуы тиіс, тіпті нақты уақыттың да белгілі екендігіне (XX ғасырдың аяғы) сенді. Ал Асан қайғы оны кеңістік бойынша іздеді. Осы тұста кеңістік пен уақыт парадигмаларының заманды іздеу тұрғысынан байланыстылығы туындайды

және салыстырылып отырылған идеалдар екіге айрылады.

Екеуінің басты айырмашылығы мынада: коммунистер Асан Қайғы одан бес ғасыр бұрын ондай қоғамның болуы мүмкін емес екендігін дәлелдеп кеткендігіне қарамастан оған сенгендігінде болса, Асан Қайғының оны кеңістік бойынша да, уақыт бойынша да табу және орнату мүмкін емес екендігін дәйектеп, оған сенбегендігінде және оны мұраттар ретінде болашақ ұрпақтарға қалдырып кеткендігінде болып отыр. Міне, сондықтан да, бүгінгі ұсынылып отырған Мәңгілік Ел идеясы да осындай оптимистік көзқарас орнататын басты мұрат болып отыр.

6. Бабамыздың бұл концепциясының жалпы-адамзаттық рухани-ақпараттық кеңістіктегі сабақтастық тұрғысынан үлкен тарихи-әлеуметтік маңызы болды; Т. Мор мен Т. Кампанелладан бастап, коммунистерге дейін жалғасқан идея және осы типтес тұжырымдардың тағы тууы мүмкін екендігі. Сонымен қатар идея жалпы алғанда, оптимистік сипатта, өміршендік пен шабыт, үміт пен болашаққа сенімнің бейсаналы түрдегі толықтырушылығы (компенсациясы). Яғни, бұл идея іске аса, әлде аспай ма, мәселе мұнда емес. Негізгі мәселе – адамзат қандай-да бір идеалдар мен әлеуметтік мифтер аясында қалуы тиіс, әрине, оның бұл тұста оптимистік сипатта болғандығы маңызды.

Жалпыадамзаттық оптимистік философия мен ұлттық рухты бітістірген Асан қайғы идеялына өзінің жеке басының оған сенгендігінде немесе сенбегендігінде емес, осы идеалдың жалпы алгоритмін (логикалық құрылымын) жасап бергендігінде болып отыр. Неге десеңіз, «бес ғасыр өтсе де, коммунистер дәл осындай үлгіні неге таңдап алады» деген сұрақтың жауабы бұған дәлел. Демек, Мәңгілік Ел идеясы да осындай шабыт пен сенім туғызатын оптимистік философиядан тамыр тартады деген сөз.

7. Қазіргі кезеңдегі ел кезуші велосипедшілер, мотоциклшілер, «керуеншілер» т.б. осы типтес архетиптік нышанды қайталайды, бірақ олар құрғақ формада және өздерінің мүддесін ғана көздейді. Осындай трансформациялардан-ақ Асан Қайғы бабамыздың адамзатқа тән ел мен жерді бейбітшілік және ізгілік жолмен танудың геозтногносеологизмінің түпкі генезистерін қалыптастырғандығын бағамдай аламыз. «Асан қайғы саяси-тұрақтылық пен бейбіт өмірді жақтаушы», – деп дәйектеген жыраулар поэзиясын зерттеушілеріміздің пікірі де [5, 20 б.] біздің осы ұстанымымызды қуаттай түседі.

Асан қайғы сол ел мен жердің халқымен тілдесіп, келер заман туралы толғап, жұртының болашақтағы өмірі туралы толғанып, оларға бірлік пен ізгілік рухын сыйлаушы ретінде белгілі болған. Себебі, оның толғаулары да осындай сарынды аңғартқандықтан, ел аралау сәтінде өзінің идеяларын халыққа жеткізбей қалуы да мүмкін емес екендігі түсінікті жайт. Осы тұста, Мәңгілік Ел болу үшін бейбітшілік сүйгіш халық болуымыз керек. Елбасының атом қаруынан бас тартуының өзі бейбітшілік сүйгіш халық екендігімізді дәйектеудің бір айғағы десе де болады.

8. Ол үнемі «курортты жер» емес, шөбі шүйгін дала іздейді. Бұл қазақ халқының мал шаруашылығының мәңгілік кәсіп екендігін уағыздап тұр және болашақта адамзаттың осы кәсіпке қарай бет бұратындығын меңзеген болуы да ықтимал. Себебі, оның көріпкелдік қасиеті бар екендігін ескеруіміз қажет. Шындығында, адам болмысы шөп қоректі хайуан емес, ет қоректі болып жаратылғандығына күмән жоқ (Бұл тұста вегетериандық өз алдына бөлек мәселе). Мал шаруашылығы адамның табиғатпен бірлікті болып, мәңгі өмір сүруіне жағдай жасай алатын кәсіп екендігі сөзсіз. Бұл да Мәңгі Ел болудың өзіндік бір астарлы ыңғайларымен келіп тоғысады.

9. Асан қайғы іштей өз мүддесін тереңнен көздейтін ел кезуші дәруіш те, «зеріккен» саяхатшы да, уақытша хабар айтушы жаушы да, бітістіруші елші де, әжуалаушы алдар көсе де, қожанасыр да емес, ол – «көшпенділер философы», парасатты дала адамының нақты образы, болашақ жөнінде толғаушы көріпкел т.б.

Сондықтан осы тұста, оның мифтік және реалды бейнесі қайтадан тұтасады. Ендеше реалды бейнесі тарихи Асан Қайғының нақты өмір сүргендігімен айғақтала отырып, өзінің константтылығын бекітеді.

Ал бейтараптық дүниетанымы тек сезімдік тұрғыдан алынған өлшем, ол, шындығында, *дархан дүниедегі даланың даналық дарынымен дараланатын дарабоз данышпанның дуалы және ғақлиятты ой кешу үрдістерінің парасатты нұсқалары*. Оны кейде батыстық философия құрсауымен өлшеуге де келмейді.

«Таза мінсіз асыл тас, су түбінде жатады,
Таза мінсіз асыл сөз, ой түбінде жатады
Су түбінде жатқан тас, жел толқытса шығады,
Ой түбінде жатқан тас, шер толқытса шығады», –

деп толғаған [6, 17 б.] Асан қайғының осы жолдарынан, нақтырақ айтқанда нені байқауымызға

болады. Қарапайым логика бойынша, су түбінде жатпаған асыл тастың, ой түбінде жатпаған асыл сөздің «асылдық» дәрежесі төмендейді.

Бұл жердегі негізгі мәселе таста емес, әрине, ойда екендігі сөзсіз. Мұны тек фидеистік түсінікпен, рационалистікке қайшы екендігімен шешіп тоқталып қалуға болмайды. Ойды толқытатын «шер» осы рационалдылықтың түпкі мағынасындағы сана интенциясы, бейсаналық толқулардың көрінісі, интуицияның қозғаушы күші, иррационалдылықтың ықпалдық әсерінің рационалдылықпен тоғысуы екендігі түсінікті, бірақ мұндай батыстық парадигмалар қазақ философиясын толықтай аша алмайтындығын үнемі ескергендігіміз жөн.

Сондықтан осы түсініктердің қазақи түсіндірмесін былайша ұсына аламыз. Шердің толқытуы – ойдың ақиқаттылығының, тереңнен толғанылғандығының, шынайы-табиғи түрде шығарылғандығының, құрғақ ақылға жүгіну емес екендігінің, сезімдік танымның қосылғандығының нақты көрінісі және өлшемі болып табылады. Мәселен, эмотивистердің этикасында «кімнің сезімі күшті болса, сонікі ақиқатқа айналады, моральдік қағидаларды, дұрыс пен бұрысты логикалық тұрғыдан түсіндіру мүмкін еместігі» айтылады. Яғни, сезімдік ішкі психологиялық толғаныстар, алдымен, субъектінің өзінің субъективті ақиқаттылығын шешіп береді, содан соң сол сезім күшінің иландырушылық күші арқылы ақиқаттылығын тағы да бекітеді, сайып келгенде, субъективті сезім күшін өзгеге және баршаға апарып жұқтырумен тамамдалады. Мәселен, ол дінде, саяси идеологияда т.б. анық байқалады.

Міне, Асан Қайғы бабамыздың шер толқытқан асыл сөзі, ол асыл болмаса да, шер арқылы асылданады деп қарапайым түрде түсіндіріп өте аламыз. Ол сөз өзінің пайда болуы жөнінен, табиғаты жағынан «асыл» болғанның өзінде (ақиқат болғанның өзінде), «шер» арқылы асылданады, себебі, алдымен сөз емес, шер пайда болуы тиіс. Осы шер арқылы асылданғаннан кейін, ол өзінің асылдық рухын бекітіп, метафизикалық тұрғыдан өзін-өзі қайтадан таниды. Өзінің асылдығы шердің толқуы арқылы шыққандығымен үнемі дәйектеліп тұрады. Яғни, бұл жерде «шер» адамның ақиқатты іздеуіндегі толғаныстың нәтижесі іспетті. Нақтырақ айтқанда, ойланып,

толғанып ұсынылған ой-пікір «асыл құндылық» деп тұжырымдай аламыз.

Осыдан Асан Сәбитұлының идеяларының әлемдік деңгейде таразыланатын сабақтастық деңгейінің жалпы бағдарларын түйіндедік. Бабамыздың осындай парасатты ойтолғамдарын және әлі де бізге белгісіз болып келе жатқан толғауларын таба біліп, оның әлемдік руханияттық-ақпараттық кеңістіктегі орнын айқындай түсу – Каспий өңірінің тарихи мұраларын әрі қарай зерделей түсудің ұстанымды қадамдарына белгілі бір дәрежеде өз үлесін қосады. Сонымен қатар Асан Қайғының «Жерұйық» идеясының құндылықтық бағдарларын да былайша жинақтап көрсетуімізге болады:

1. Ол жоғарыда айтылған түркі-қазақ діліндегі ұлттық құндылық, көптеген идеялардан жоғары тұратын метадеңгейге көтерілген болғандықтан, әрі мыңдаған жылдар бойы баршаның құрметтеуіне алып келген игілік, бірақ теориялық, априорлық қана емес, таза тәжірибелік құбылыс. Бүгінгі Еласымыздың да «нақты қадам», «нақты тапсырма» деп атап жүрген сөз оралымдары да мемлекеттік стратегиямыздағы тәжірибелік пен нақтылықты қалайды.

2. Витальдік құндылық. Ол таза өмірменділік, әрі рух пен шабыт сыйлайтын сол ұлттың негізгі шабыты мен идеалы, өміршендіктің, шексіздіктің ұлтқа көшірілген мәні.

3. Эстетикалық құндылық. Ол арман-мұраттарды, қайғылы ел басына күн туған сәтте, қайғырумен қатар, қайта жандануды, жаңғыруды мақсат ететін эстетикалық мағына жамайды.

Қорыта айтқанда, «Жерұйық» пен «Мәңгілік Ел» идеясы Қазақ билігін игілікті және оңды бағытта жүргізудің идеологиясы болып табылады. Оның тарихи тамырлары мен эволюциясы қашанда, ұлттың өміршендігінің негізгі идеологиясына айналғандығына көз жеткіздік. Ол әрбір дәуірде, әр түрлі формада болғанымен, түпкі мазмұны бір болған. Ендеше, бүгінгі таңдағы бұл идеяның қайтадан жаңғыртылуы халыққа рух берді, оптимистік көзқарас пен өмірге деген белсенділікті арттырды. Олай болса, осы беталыс болашақта да жалғаса береді деп айта аламыз. Сондықтан да, «Мәңгілік Ел» идеясы «Өткеніміздің – Қазіргіміздің – Болашағымыздың» өн бойына сіңірілген тұтас идея деп айта аламыз.

Әдебиеттер

- 1 Жерұйық//<http://kk.wikipedia.org/wiki>
- 2 Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. – Алматы: Атамұра, 2003. – 288 б.
- 3 Қондыбай С. Қазақ мифологиясына кіріспе. – Алматы: Арыс, 2008. – 207 б.
- 4 Ғарифолла Есім. Қазақ Ренессансы. – Алматы: Қазақ университеті, 2006. – 98 б.
- 5 Ошақбаева Ж.Б. Қазақ хандығы дәуіріндегі жыраулар шығармашылығындағы әмбебаптар: автореф. канд. филос. дисс. – Алматы, 2010. – 26 б.
- 6 Ай, заман-ай, заман-ай. (Бес ғасыр жырлайды): 2 томдық. – Алматы: РББ, 1991. – Т. 1. – 384 б.

References

- 1 Zherujyk // <http://kk.wikipedia.org/wiki>
- 2 Nazarbaev N.A. Tarih tolkunynda. – Almaty: Atamura, 2003. – 288 b.
- 3 Kondyбай S. Kazak mifologijasyna kirispe. – Almaty: Arys, 2008. – 207 b.
- 4 Farifolla Esim. Kazak Rennsansy. – Almaty: Kazak universiteti, 2006. – 98 b.
- 5 Oshakbaeva Zh.B. Kazak handygy dauirindegi zhyraular shygarmashylygyndagy ambebaptar: avtoref. kand. filos. diss. – ҚР. – Almaty, 2010. – 26 b.
- 6 Aj, zaman-aj, zaman-aj. (Bes gasyr zhyrlajdy): 2 tomdyk. -Almaty: RBB, 1991. – Т. 1. – 384 b.